

Лялька
Юлія Михайлівна

Еволюція інструментарію «публічної дипломатії» Великої Британії (2010–2015 роки)

УДК 327.57
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2020.1.09>

Лялька Юлія Михайлівна
аспірантка кафедри
міжнародної інформатії
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
вул. Ю. Ілленка, 36/1, Київ, Україна

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що глобалізаційні процеси, які наразі спостерігаються, спричиняють необхідність осмислення зовнішньополітичних стратегій ключових країн світу. Це стосується і Великої Британії. Розуміння цього дасть змогу розкрити потенціал міждержавних і міжнародних стосунків цієї країни не лише сьогодні, але і в майбутньому.

Відповідно, метою статті є висвітлення специфіки розвитку інструментарію «публічної дипломатії» Великої Британії в період з 2010 по 2015 рр.

Ключовими методами статті стали історико-логічний, структурно-функціональний і діалектичний. Застосування історико-логічного методу дало змогу виявити особливості еволюції інструментарію «публічної дипломатії» Сполученого Королівства в зазначений період. Структурно-функціональний метод став евристично плідним для цієї наукової студії, оскільки уможливив з'ясування ефективності функціонування досліджуваного інструментарію. Діалектичний метод сприяв розкриттю суперечностей у розвитку «публічної дипломатії».

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що активність суб'єктів «м'якої сили» Великої Британії у різних країнах відрізняється відносно повнотою і системністю в усіх напрямках співробітництва. Водночас чітко виявляється акцент «публічної дипломатії» Великої Британії – це перш за все розвиток ділових зв'язків, громадської дипломатії та сприяння міжнародному розвитку, що відповідає спрямованості стратегії відносин країни з іншими державами на пріоритетну реалізацію економічних і геополітичних завдань.

Обґрунтовано, що, незважаючи на менші масштаби і роль у політиці «м'якої сили», культурних зв'язків і просування мови, ці аспекти також використовуються владою Великої Британії, що усвідомлює цінність і можливості цих ресурсів, популярність англійської мови і важливе місце країни в загальносвітовому культурному просторі. Отже, інструментарій різних напрямів (культури, просування мови, експорту освітніх послуг та ін.) сприяє послідовному розвитку «публічної дипломатії» як основної сфери здійснення «м'якої сили».

Ключові слова: публічна дипломатія, політика Великої Британії, «м'яка сила», міжнародне культурно-гуманітарне співробітництво, політична система.

Вступ. Станом на сьогодні все більшого значення у світовій політиці набуває «публічна дипломатія». Це ефективний інструмент для здійснення політики, використання якого сприяє формуванню так званої «м'якої сили» і реалізації її суб'єктами своїх національних інтересів. Беручи до уваги зростаюче практичне застосування дій на міжнародній арені, що передбачаються цими поняттями, зростає і практична актуальність їх дослідження. Приклад Великої Британії є дуже важливим у згаданому контексті, оскільки структура та дипломатична традиція Великої Британії є одночасно і однією з найбільш давніх і традиційних, і однією з найбільш сучасних та ефективних.

Мета та завдання. Мета статті – проаналізувати та висвітлити специфіку розвитку інструментарію «публічної дипломатії» Великої Британії в період з 2010 по 2015 рр.

Методи дослідження. Ключовими методами статті стали історико-логічний, структурно функціональний і діалектичний. Застосування історико-логічного методу дало змогу виявити особливості еволюції інструментарію «публічної дипломатії» Сполученого Королівства в зазначений період. Структурно-функціональний став евристично плідним для наукової студії, оскільки уможливив

з'ясування ефективності функціонування досліджуваного інструментарію. Діалектичний метод сприяв розкриттю суперечностей у розвитку «публічної дипломатії».

Спершу варто визначити дефініції термінів «дипломатія», «традиційна дипломатія» та «публічна дипломатія». Отже, **«дипломатія»** – механізми (окрім військового втручання), використовувані міжнародним актором для здійснення власного впливу та досягнення власних цілей у міжнародному середовищі. Сьогодні цим суб'єктом обов'язково є держава, це може бути державна або транснаціональна корпорація, неурядова організація, міжнародна організація, терористична організація тощо. Спираючись на цю сентенцію, можна вивести термін **«традиційна дипломатія»** як механізми, використовувані міжнародним актором для здійснення власного впливу та досягнення власних цілей безпосередньо щодо іншого міжнародного суб'єкта, кажучи простими словами – це «пряма дипломатія». Отже, визначаємо **«публічну дипломатію»** як механізми, використовувані міжнародним актором для здійснення власного впливу та досягнення власних цілей через безпосередню взаємодію з іноземною громадськістю.

Ключовою ознакою для розуміння терміна «публічна дипломатія» стала поява терміна «м'яка сила», який було введено американським дослідником Джозефом Неєм, що, на його думку, означав здатність міжнародного актора досягати власних цілей у міжнародному середовищі через привабливість своєї соціально-культурної моделі, а не за допомогою військових чи економічних важелів [Див.: 11]. «М'яка сила» в цьому контексті є частиною «публічної дипломатії», хоча сама «публічна дипломатія» є більш широким поняттям за своєю природою.

Великобританія є одним із визнаних світових лідерів у сфері використання «м'якої сили». При цьому влада країни, усвідомлюючи важливість політики «м'якої сили» для реалізації зовнішньополітичних інтересів держави, приділяє пильну увагу зміцненню інституційних основ цієї політики та підвищенню її ефективності. З цієї метою 26 травня 2013 р. в межах парламенту країни був створений The Committee on Soft Power and the UK's Influence (Комітет із «м'якої сили» та впливу Великобританії) [13].

Цілі політики «м'якої сили» Великобританії не зафіксовані в будь-яких концептуальних документах, однак вони були озвучені в серії виступів міністра закордонних справ країни станом на 2013 р. Вільяма Гейґа та є актуальними досі. Поряд з активною участю в діяльності міжнародних організацій реалізація «публічної дипломатії» здійснюється насамперед за допомогою Британської Ради та телерадіомовної корпорації BBC, яка була названа основним інструментом забезпечення впливу Великобританії у світі та фронтменом у просуванні британських цінностей за межі країни [2].

Політика Великобританії за основними напрямками міжнародного культурно-гуманітарного співробітництва має низку особливостей. Насамперед до них варто віднести важливу роль неурядових організацій, фінансованих урядом, під час реалізації «публічної дипломатії». Свобода таких організацій від політичного впливу під час прийняття рішень поряд із чіткими механізмами підзвітності та оцінки результатів дає змогу досягти ефективності витрачання коштів і прозорості процесів міжнародного співробітництва, що повною мірою відповідає сутності «публічної дипломатії».

Відмінною рисою також є ієрархія інтересів країни на міжнародній арені. Аналіз британської політики в десяти країнах присутності, розташованих в різних регіонах світу, дає змогу зробити висновок про пріоритетність економічних і ділових зв'язків порівняно з культурними, освітніми та гуманітарними. Водночас Великобританія активно використовує історично сформовані переваги, пов'язані з поширеністю і популярністю своєї національної мови в сучасному світі. У зв'язку з цим політика просування англійської мови є над-

важливою частиною культурного співробітництва Британії з іншими країнами.

Основну роль у реалізації політики «м'якої сили» Великобританії відіграють державні структури, насамперед Міністерство закордонних справ і справ Співдружності (Foreign and Commonwealth Office) [9], Міністерство міжнародного розвитку (Department for International Development) [7] і меншою мірою – Міністерство культури, ЗМІ і спорту (Department for Culture, Media & Sport) [6]. Зазначені відомства є так званими міністерськими департаментами, очолюваними міністрами, що займаються питаннями, вирішення яких вимагає прямого політичного контролю. Крім того, в системі органів, що мають повноваження в сфері реалізації «публічної дипломатії», можна включити Департамент торгівлі та інвестицій (UK Trade & Investment Department) [14]. Це відомство належить до так званих неміністерських департаментів, виконання функцій яких не вимагає прямого політичного втручання з боку уряду країни. Важливою складовою частиною цієї системи також є фінансована Міністерством закордонних справ найбільша у світі радіомовна організація Всесвітня служба Бі-Бі-Сі (BBC World Service) [16], що має статус державної корпорації.

Так само варто зазначити недепартаментські громадські органи (non-departmental public bodies), що фінансуються за кошти Міністерства міжнародного розвитку:

- Незалежну комісію з оцінки впливу програм допомоги (Independent Commission for Aid Impact) [10];

- Комісію зі стипендій Співдружності націй (Commonwealth Scholarship Commission in the UK) [5].

Нарешті, варто згадати Британську Раду (British Council) [3], що фінансується за кошти Міністерства закордонних справ і зі справ Співдружності. Недепартаментські громадські органи, неміністерські департаменти і виконавчі агентства, які мають той чи інший ступінь автономності з метою виключення політичного впливу, зазвичай отримують значне або повне фінансування за кошт уряду країни за принципом «витягнутої руки», що забезпечує їхню незалежність від політичних рішень і одночасно допомагає уряду Великобританії реалізовувати свої завдання і цілі.

Пріоритети «публічної дипломатії» Великобританії за ключовими напрямками застосування «м'якої сили» зумовлені загальними геополітичними, економічними та гуманітарними інтересами країни. При цьому завдання діяльності основних суб'єктів «м'якої сили» в конкретній країні залежать від її географічного положення, рівня економічного і соціального розвитку та інших факторів.

Основні пріоритети діяльності включають культурне, освітнє, торгове та економічне співробітництво, а також надання допомоги найбільш

країнам. Водночас елементи «публічної дипломатії» присутні в діяльності за всіма пріоритетами зовнішньої політики [Див.: 4]. Відповідно, аналіз інструментарію здійснення британської «публічної дипломатії» в межах концепції «м'якої сили» здійснюється за чотирма основними напрямками:

- культура і просування мови;
- співробітництво в галузі освіти, науково-технічне та інноваційне співробітництво;
- розвиток ділових зв'язків;
- сприяння міжнародному розвитку.

Ключовим відомством, відповідальним за реалізацію зовнішньої політики Великобританії в галузі культури і просування мови, є Міністерство закордонних справ і зі справ Співдружності. При цьому основним суб'єктом «м'якої сили» Великобританії за цим напрямком виступає Британська Рада. Цей виконавчий недепартаментський громадський орган, створений у 1934 р., називає своїми головними завданнями такі:

- а) просування взаємозв'язків у сфері культури та розвиток діалогу різних культур між народами Великобританії та інших країн;
- б) поширення за кордоном знань про Велику Британію;
- в) сприяння вивченню іноземцями англійської мови;
- г) стимулювання культурних, наукових і технологічних аспектів взаємодії в сфері освіти між Великою Британією та іншими країнами;
- ґ) сприяння поширенню освіти іншими способами.

Британська Рада не має чіткої нормативної бази присутності в інших країнах. У деяких випадках діяльність ґрунтується на меморандумах про співпрацю і угодах різного рівня. Зокрема, це можуть бути угоди з дослідницькими фондами, університетами або представниками державної влади. Проекти, що здійснюються Британською Радою, можна розділити на три основні групи: підтримку співпраці в галузі культури, поширення англійської мови і розвиток освіти.

Заходи щодо поширення британської культури, що проводяться Британською Радою, включають організацію та сприяння в проведенні виставок, фестивалів та інших подій як у самостійному форматі, так і в межах програм, реалізація яких розрахована на кілька років. Сьогодні Британська Рада через свої представництва здійснює діяльність у 110 країнах світу.

Напрямок «публічної дипломатії» Великобританії в сфері освіти, науки, технологій та інновацій часто пов'язаний із діяльністю з просування національної культури і мови. З урахуванням того, що Міністерство освіти країни (Department for Education) відповідає за діяльність у галузі освіти тільки всередині країни, а Міністерство у справах бізнесу, інновацій та професійної освіти (Department for Business, Innovation & Skills) – за діяльність усе-

редині країни і в межах ЄС, ключовим відомством у цій сфері є Міністерство закордонних справ і зі справ Співдружності. Відповідно, як і в разі співпраці в галузі культури і просування мови, найважливішим суб'єктом «публічної дипломатії» в цій сфері є Британська Рада. Основною метою діяльності Британської Ради в галузі освіти є її інтернаціоналізація, поширення передового досвіду та інновацій Великобританії, а також реалізація спільних проєктів з іноземними партнерами [15]. Дії Британської Ради в галузі освітнього співробітництва загалом схожі з її діяльністю у напрямі просування англійської мови.

Іншим важливим напрямком здійснення «публічної дипломатії», як було зазначено вище, є розвиток ділових зв'язків. Основними завданнями в цій сфері є такі:

- сприяння британським компаніям, що здійснюють діяльність на зовнішніх ринках;
- підтримка прямих іноземних інвестицій у британську економіку з акцентом на інноваційних галузях;
- поліпшення репутації Великобританії і британських компаній як надійних ділових партнерів [12].

Очевидно, що розвиток економічних зв'язків є більш пріоритетним напрямом для британської влади, ніж освітня і культурна співпраця. Доказом цього є згадка розвитку ділових цілей як одного з головних завдань міжнародного співробітництва практично всіма дипломатичними місіями Великобританії. Водночас низка країн, що відіграють меншу роль у системі зовнішньоекономічних інтересів Великобританії, не має окремих представництв Департаменту торгівлі та інвестицій.

Реалізація Великобританією політики в сфері сприяння міжнародного розвитку спрямована на викорінення бідності у світі і вирішення основних проблем, з якими стикаються країни, що розвиваються [Див.: 1]. Ключовим відомством, що відповідає за політику в цій галузі є Міністерство міжнародного розвитку (Department for International Development).

Великобританія на державному рівні здійснює підтримку неурядових організацій за двома основними напрямками. Насамперед підтримуються науково-виробничі об'єднання (далі – НВО), які здійснюють діяльність у напрямі сприяння міжнародного розвитку. Фінансування таких НВО у Великобританії значною мірою забезпечується за кошти спеціальних державних фондів. Це фонди з розвитку систем адаптації до зміни клімату та екстремальних погодних явищ, підтримки малого бізнесу, допомоги інвалідам, боротьби з бідністю та інші. Зазначені фонди підтримуються Міністерством міжнародного розвитку та забезпечують фінансову допомогу для більш ніж 200 неурядових організацій [8].

Висновки. На підставі проведеного аналізу еволюції інструментарію «публічної дипломатії» Великої Британії можна зробити висновок про те, що поєднання різних напрямів міжнародного культурно-гуманітарного співробітництва дає

змогу досягти основної мети здійснення «публічної дипломатії» в контексті «м'якої сили» Великобританії – забезпечення впливу і успішного просування британських цінностей в інших державах.

Найважливішими факторами успіху політики «м'якої сили» Великобританії є визначення чітких цілей співпраці з кожного із напрямів, облік національної специфіки і рівня економічного розвитку країн-партнерів, стійкість присутності в цих країнах, ефективна координація діяльності відповідних відомств, активне залучення НВО в процеси співпраці, а також прозорість і розвинені інструменти оцінки ефективності політики «м'якої сили».

Активність суб'єктів «м'якої сили» Великобританії у різних країнах відрізняється відносною повнотою і системністю в усіх напрямках співробітництва. Водночас чітко виявляється акцент «публічної дипломатії» Великобританії – це перш за все розвиток ділових зв'язків, громадської дипломатії та сприяння міжнародному розвитку, що відповідає спрямованості стратегії відносин країни з іншими державами на пріоритетну реалізацію економічних і геополітичних завдань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кулькова О.С. Европейские программы помощи Марокко в 1999–2011 гг.: ориентиры, компоненты, результаты. *Вестник Московского университета. Серия 25 : Международные отношения и мировая политика*. 2014. № 1. С. 101–138.
2. BBC World Service. A Licence Fee Funded Service. June 2013. URL: http://downloads.bbc.co.uk/bbctrust/assets/files/pdf/consult/wsol/wsol_positioning.pdf.
3. British Council Official Website. URL: <http://www.britishcouncil.org>.
4. Brown R. The Four Paradigms of Public Diplomacy: Building a Framework for Comparative Government External Communications Research / Institute of Communication Studies. University of Leeds. Leeds. UK, 2012.
5. Commonwealth Scholarship Commission in the United Kingdom // Department for International Development. URL: <http://cscuk.dfid.gov.uk>.
6. Department for Culture, Media & Sport. *UK Government*. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-culture-media-sport>.
7. Department for International Development. *UK Government*. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-international-development>.
8. Development Funding for NGOs. *UK Government*. URL: <https://www.gov.uk/browse/citizenship/international-development/development-funding-ngos>.
9. Foreign & Commonwealth Office. *UK Government*. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/foreign-commonwealth-office>.
10. Independent Commission for Aid Impact Official Website. URL: <http://icai.independent.gov.uk>.
11. Nye J. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: New York Public Affairs, 2004. 191 p.

12. *Persuasion and Power in the Modern World*. House of Lords. Paper 150, Session 2013–14. S. I. : Stationery Office, 2014. 105 p.

13. The Committee on Soft Power and the UK's Influence. *UK Parliament*. URL: <http://www.parliament.uk/business/committees/committees-a-z/lords-select/soft-power-and-the-uks-influence>.

14. UK Trade & Investment Official Website. URL: <http://www.ukti.gov.uk/home.html>.

15. What We do. *British Council*. URL: <http://www.britishcouncil.org/education/ihe/whatwe-do>.

16. World Service. *BBC*. URL: <http://www.bbc.co.uk/worldservice>.

REFERENCES:

1. Kulkova O.S. (2014). Problematika "myagkoj sily" i kul'turnoj diplomatii v politicheskom diskurse sovremennoj Velikobritanii: poisk orientirov v epohu peremen [The issue of "soft power" and cultural diplomacy in the political discourse of modern Britain: the search for landmarks in an era of change]. *Moscow University Herald. Series 25 : International Relations and World Politics*. No. 1. P. 101–138 [in Russian].
2. BBC World Service. A Licence Fee Funded Service. June 2013. URL: http://downloads.bbc.co.uk/bbctrust/assets/files/pdf/consult/wsol/wsol_positioning.pdf.
3. British Council Official Website. URL: <http://www.britishcouncil.org>.
4. Brown R. (2012). The Four Paradigms of Public Diplomacy: Building a Framework for Comparative Government External Communications Research / Institute of Communication Studies. University of Leeds. Leeds. UK, 2012.
5. Commonwealth Scholarship Commission in the United Kingdom. *Department for International Development*. URL: <http://cscuk.dfid.gov.uk>.
6. Department for Culture, Media & Sport. *UK Government*. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-culture-media-sport>.
7. Department for International Development. *UK Government*. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-international-development>.
8. Development Funding for NGOs. *UK Government*. URL: <https://www.gov.uk/browse/citizenship/international-development/development-funding-ngos>.
9. Foreign & Commonwealth Office. *UK Government*. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/foreign-commonwealth-office>.
10. Independent Commission for Aid Impact Official Website. URL: <http://icai.independent.gov.uk>.
11. Nye J. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York : New York Public Affairs.
12. *Persuasion and Power in the Modern World* (2014). House of Lords. Paper 150, Session 2013–14. S. I. : Stationery Office.
13. The Committee on Soft Power and the UK's Influence. *UK Parliament*. URL: <http://www.parliament.uk/business/committees/committees-a-z/lords-select/soft-power-and-the-uks-influence>.
14. UK Trade & Investment Official Website. URL: <http://www.ukti.gov.uk/home.html>.
15. What We do. *British Council*. URL: <http://www.britishcouncil.org/education/ihe/whatwe-do>.
16. World Service. *BBC*. URL: <http://www.bbc.co.uk/worldservice>.

Evolution of UK Public Diplomacy (2010–2015)

Lyalka Yulia Mykhailivna

Postgraduate Student of the Department
of International Information
Institute of International Relations
of Taras Shevchenko
National University of Kyiv
Yu. Illienka str., 36/1, Kyiv, Ukraine

The article presents an analysis of the use of “public diplomacy” by the UK in the main areas of international cultural and humanitarian cooperation. The priorities, goals and objectives of “public diplomacy” were identified, key agencies and regulatory frameworks related to this system were identified, and results were evaluated for each line of business.

The key methods of the proposed article were historical and logical, structurally and functional and also dialectical. The use of the historical-logical method has revealed the peculiarities of the evolution of the tool of “public diplomacy” of the United Kingdom in the specified period. Structural and functional became heuristically fruitful for this scientific studio, as it made it possible to find out the effectiveness of functioning of the studied instruments. The dialectical method facilitated the disclosure of contradictions in the development of “public diplomacy”.

It is found that the activity of UK soft power entities in different countries is relatively complete and systematic in all areas of cooperation. At the same time, the emphasis on “public diplomacy” of the United Kingdom is clear – it is, first of all, the development of business relations, public diplomacy and promotion of international development, which is consistent with the focus of the country’s relations with other countries on the priority realization of economic and geopolitical tasks.

It is justified that, despite the smaller scale and role in soft power policy, cultural relations and language promotion, these aspects are also used by the UK authorities, who are aware of the value and potential of these resources, the popularity of English and the country’s important place in the world cultural space. The UK is actively working to influence the future elites of other countries through educational and scientific and technical programs. Thus, the toolkit of different directions (culture, language promotion, export of educational services, etc.) contributes to the consistent development of “public diplomacy” as the main sphere of exercise of “soft power”.

On the basis of the analysis, the author concludes that the combination of different areas of international cultural and humanitarian cooperation contributes to the achievement of the main goal of public diplomacy for the United Kingdom – to ensure the influence and successful promotion of national values abroad.

Key words: public diplomacy, UK politics, soft power, international cultural and humanitarian cooperation, political system.